

Artikkeli

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Heikentynyttä vai eriytynyttä? Suomalaisten luottamus uutismediaan

Artikkeli tarkastelee suomalaisten ilmaisemaa luottamusta uutismediaan ja journalismiin vuosina 2007 ja 2019 toteutettujen kyselytutkimusten avulla. Pyrkimyksenä on syventää muiden viimeaikaisten tutkimusten tuottamaa kuvaa aiheesta havainnoimalla yleisöjen suoraan ilmaiseman luottamuksen lisäksi epäsuorasti ilmaistua luottamusta. Se tulee ilmi, kun yleisöt arvioivat median ja journalismin suoriutumista niihin kohdistuvista odotuksista. Tavoitteena on myös tuottaa tietoa yleisöjen mahdollisesta eriytymisestä selvittämällä ryhmäkohtaisia eroja luottamuksessa sekä eroissa tarkastelujaksolla tapahtuneita muutoksia. Analyysi osoittaa, että kansalaisten keskimääräinen luottamus johtaviin valtakunnallisiin uutismedioihin on vahvaa mutta luottamus uutismediaan instituutiona on heikompaa. Luottamus ei merkittävästi heikentynyt 2010-luvun aikana, mutta suhtautumisessa uutismediaan on havaittavissa eriytymistä niin yksilöiden välillä kuin ryhmätasollakin. Luottamus on heikentynyt etenkin työttömien ja työntekijöiden keskuudessa, kun taas eriytyminen on ollut voimakkainta perussuomalaisen ja muiden eduskuntapuolueiden kannattajien välillä. Artikkelin tuloksia tulkitaan osana laajempaa keskustelua kansalaisten eriytymisestä ja pohjoismaisista niin kutsutuista mediahyvinvointivaltioista, joissa mediajärjestelmä ja viestintäpolitiikka ovat historiallisesti muotoutuneet osana yhteiskuntien laajempia universalistisia ja hyvinvointivaltioillisia periaatteita.

AVAINSANAT: luottamus, yleisö, eriytyminen, mediahyvinvointivaltio

Median luottamuskriisi on ollut yksi viime vuosien puhutuimpia aiheita kansainvälisessä journalismikeskustelussa (esim. Newman ja Fletcher 2017; Fisher ym. 2021). Vaikka empiirinen näyttö on ristiriitaista, monet kyselyt ja vertailevat tutkimukset ovat vahvistaneet käsitystä luottamuksen heikkenemisestä perinteisiin medioihin ja ammattimaiseen uutisjournalismiin useissa länsimaissa (Hanitzsch, Van Dalen ja Steindl

2018; Chalmers 2019; Newman ym. 2020; Edelman 2021). Kehitys on herättänyt huolta, sillä heikkenevä luottamus voi vähentää uutisten seuraamista tai ajaa yleisöjä vaihtoehtoisten tiedonlähteiden pariin (Jackob 2010; Ardèvol-Abreu ja Gil de Zúñiga 2017; Fletcher ja Park 2017). Luotettavaksi koettu ja kansalaisten laajasti jakama yhteinen tietopohja on keskeinen julkisen osallistumisen edellytys (Coleman 2012; Dahlgren 2018), ja medially on myös katsottu olevan rooli kansalaisten poliittiseen järjestelmään kohdistaman luottamuksen muodostumisessa (Kestilä-Kekkonen ja Vento 2019, 28). Kysymys siitä, tavoit-taako valtavirtamedia ja sen ammattimainen uutisjournalismi kaikki väestöryhmät, ei siten ole oleellinen ainoastaan mediatalojen tulevaisuuden kannalta vaan heijastuu myös laajemmin demokratian toimintaedellyksiin.

Myös Suomessa on herännyt keskustelua mediayleisöjen luottamuksen rapautumi-sesta (esim. Pullinen 2017; Cavén 2018; Niemi 2019; Jungar 2020), ja yksittäiset kyselytutkimukset ovat pitkin 2010-lukua rummuttaneet kasvavaa luottamuspulaa uutismediaan (esim. TAT 2013; Pitkänen 2016; Haavisto 2019). Kansainvälisissä vertailuissa suomalaisten ilmaisema luottamus uutisiin ja ammattimaisiin tiedotusvälineisiin on kuitenkin toistu-vasti osoittautunut olevan länsimaiden kärkitasolla (Reunanen 2020, 26–28). Koronapan-demian aikana on Suomessa monien muiden maiden tapaan myös havaittu ainakin väli-aikainen luottamuspiikki (Reunanen 2021, 46–48; Matikainen ym. 2020). Aihetta useiden vuosien ajan osana Reuters-instituutin kansainvälistä vertailututkimusta kartoittanut Esa Reunanen (2021, 41–42) onkin arvioinut, että luottamus vakiintuneisiin kotimaisiin uutis-medioihin on Suomessa edelleen laajaa. Pidemmän aikavälin seurannoissa ei myöskään ole havaittu luottamuksen heikkenemistä, vaan ne viittaavat pikemminkin uutismediaa ja perinteisiä tiedotusvälineitä kohtaan tunnetun luottamuksen hienoiseen vahvistumiseen vuosituhannen alusta (ks. Kiljunen 2019, 42) sekä 2010-luvun aikana (ks. Eurobarometri 2009, 19; Eurobarometri 2019, 13).

Tässä artikkelissa analysoimme vuonna 2019 suomalaisten luottamusta kotimaiseen uutismediaan ja journalismiin selvittäneen kyselytutkimuksen tuloksia ja vertaamme niitä vuonna 2007 tehdyn vastaavan kyselytutkimuksen tuloksiin. Artikkelin pohjaa tutki-mushankkeeseen, jonka tuloksia on aiemmin esitelty jo raportin muodossa (Matikainen ym. 2020). Tässä artikkelissa esittelemme aiemmin julkaisemattomia analyysejä kysely-aineiston pohjalta ja samalla pyrimme edistämään medialuottamusta koskevaa keskus-telua kolmella tapaa. Ensiksi tarkennamme aiemman kotimaisen tutkimuksen tuottamaa yleiskuvaa tarkastelemalla ryhmäkohtaisia eroja uutismediaa ja journalismia kohtaan ilmaistussa luottamuksessa. Toiseksi pyrimme lisäämään ymmärrystä medialuottamuk-sesta ilmiönä havainnoimalla yleisöjen suoraan ilmaiseman luottamuksen lisäksi epäsuorasti ilmaistua luottamusta. Epäsuorasti luottamus mediaan tulee ilmi, kun yleisöt arvioi-vat uutisjournalismin totuudenmukaisuutta, riippumattomuutta ja tasapuolisuutta sekä uutismedian kykyä edistää demokraattista keskustelua.

Kolmanneksi selvitämme mahdollisia muutoksia eri ryhmien ilmaisemassa luottamuk-sessa 2010-luvun aikana ja kysymme, mitä ne kertovat suomalaisten yhteiskunnallisesta *eriytymisestä*. Mikäli yleisöjen näkemykset median luotettavuudesta alkavat vahvasti erkaantua, tätä voidaan pitää yhtenä merkinä eri väestöryhmien ja yhteiskunnallisten todellisuuksien eriytymisestä ja vieraantumisesta toisistaan. Samalla tarkoituksenamme on osallistua *pohjoismaisesta mediahyvinvointivalttiosta* ja sen haasteista käytävään kes-

kusteluun (ks. Syvertsen ym. 2014). Mediahyvinvointivaltion käsite on viime vuosina herättänyt vilkasta keskustelua pohjoismaisesta mallista ja siitä, ovatko sen historialliset saavutukset murenemassa (Enli ja Syvertsen 2020). Yleisöjen luottamus mediaan ja siinä tapahtuneet muutokset avaavat nähdäksemme olennaisen tarkastelukulman mediahyvinvointivaltion nykytilaan ja tulevaisuuteen.

Artikkelia ohjaavat tutkimuskysymykset voidaan tiivistää tavoitteidemme pohjalta seuraavasti: Missä määrin suomalaiset ilmaisevat luottavansa kotimaisiin uutismedioihin ja uutisjournalismiin ja miten luottamus vaihtelee eri väestöryhmien välillä? Sekä: Millaisia muutoksia ilmaistussa luottamuksessa on havaittavissa 2010-luvun aikana, ja mitä muutokset kertovat yleisöjen eriytymisestä?

Eriytyvä mediahyvinvointivaltio ja luottamus mediaan

Useissa yleisöjen mediasuhdetta tarkastelevissa tutkimuksissa on havaittu, että luottamus mediaan ja luottamus poliittiseen järjestelmään kulkevat usein käsi kädessä (esim. Bennett ym. 1999; Ariely 2015; Köhler ja Otto 2018). Kenties vakuuttavimpana osoituksena tästä Hanitzsch ja kumppanit (2018) havaitsivat yli viittäkymmentä maata koskeneessa pitkittäisanalyysissa selkeän korrelaation siinä, miten kansalaiset luottivat yhtäältä poliittisiin instituutioihin ja toisaalta mediaan. Suomessa tämän median ja politiikan välisen kytköksen voi katsoa tukeneen pitkään kansalaisten vahvaa luottamusta molempiin. Demokraattis-korporatistisille mediajärjestelmille tyypillisesti suomalaista mediakenttää ovat määrittäneet muun muassa journalismin korkea ammattimaisuus, itsesääntelyn perinne sekä vahvan julkisen palvelun median ja kaupallisten mediatoimijoiden rinnakkaiselo (Hallin ja Mancini 2004; Herkman 2009). Samalla monipuoluejärjestelmän kompromissi- ja konsensusshaikuinen poliittinen kulttuuri on osaltaan tuottanut varsin yhtenäisen ja epäpolarisoituneen mediakentän, jossa suuret mediat eivät ole aktiivisesti suuntautuneet toisiaan vastaan ja journalistikunnan keskinäinen solidaarisuus on ollut vahvaa (ks. myös Reunanen 2020, 40).

Yleisemmin Suomesta on muiden Pohjoismaiden tavoin totuttu puhumaan vahvan sosiaalisen eli ihmisten välisen luottamuksen yhteiskuntana, mitä on monesti selitetty sotien jälkeisen hyvinvointivaltiopolitiikan keskeisenä saavutuksena (esim. Bäck 2019; Nieminen 2019). Syvertsen ja kumppanit (2014) ovatkin ehdottaneet *mediahyvinvointivaltion* käsitettä kuvaamaan pohjoismaisten mediajärjestelmien erityisyyttä. Mediahyvinvointivaltiota luonnehtii heidän mukaansa esimerkiksi kansalaisten aktiivinen uutisten seuranta, korkea medialukutaito, hyvät digitaaliset valmiudet, luokkaerojen vähäinen merkitys mediasisältöjen kulutuksessa sekä laaja poliittinen konsensus siitä, että kaikkien kansalaisten viestinnälliset oikeudet on turvattava. Mediahyvinvointivaltiossa tavoitteena on, että kaikki kansalaisryhmät voivat kokea tulevaisuutensa tunnustetuiksi ja näkemystensä edustetuiksi uutisjournalismissa ja mediakeskusteluissa. Suomalaisten on keskimäärin havaittu luottavan sekä toisiin ihmisiin että yhteiskunnallisiin instituutioihin, media mukaan lukien, mitä voidaan pitää yhtenä merkkinä hyvinvointivaltiollisen politiikan onnistumisesta myös viestinnän ja median saralla.

Muiden Pohjoismaiden tavoin myöskään Suomi ei toisaalta ole ollut immuuni länsimaissa viime vuosikymmeninä tapahtuneelle hyvinvointivaltiollisten rakenteiden ja ajat-

telutapojen rapautumiselle (esim. Nieminen 2019). Niiden aiheuttama eriarvoistuminen onkin noussut yhä keskeisemmäksi tutkimuskohteeksi ja huolenaiheeksi Suomessa (Matti 2020). Eriarvoistumisen ohella ja siihen kytkeytyen huolta on herättänyt kansalaisten eriytyminen esimerkiksi yhteiskunnallisen osallistumisen suhteen (Grönlund ja Wass 2016). Suomalaiset ovat erkaantuneet myös kokemusmaailmoiltaan, arvoiltaan ja poliittisilta näkemyksiltään yhä kauempana toisistaan oleviin leireihin (Im ym. 2019; Isotalo, Söderlund ja von Schoultz 2020). Eriarvoistuminen ja eriytyminen puolestaan liitetään usein sosiaalisen luottamuksen heikkenemiseen, joskaan niiden välisestä kausaalisuhteesta ei ole yksimielisyyttä (vrt. Bergh ja Bjørnskov 2013; Gärtner ja Prado 2016). Voidaan silti olettaa, että luottamuksen rapautuminen yhteiskunnallisiin ja poliittisiin instituutioihin painottuu etenkin niihin ryhmiin, jotka kokevat asemansa tai tulevaisuusodotustensa heikkenevän.

Eriarvoistuminen ja eriytyminen saattavat koetella myös kansalaisten perinteisesti vahvaa luottamusta uutismediaan. Esimerkiksi Hannu Nieminen (2019) on arvioinut, että suomalaisen mediajärjestelmän markkinaistuminen 1980-luvulta lähtien merkitsi asteittaista siirtymistä poliittisesti ja ideologisesti moninaisesta mediakentästä (*ulkoisesta pluralismista*) tilanteeseen, jossa johtavat mediatalot pyrkivät tavoittamaan mahdollisimman laajoja yleisöjä (*sisäiseen pluralismiin*). Tällä kehityksellä on Niemisen mukaan ollut hintansa: sen myötä erilaiset vähemmistöt ja marginalisoidut ryhmät ovat jääneet julkisuuden katveeseen eivätkä koe tulevansa valtavirtamedian edustamiksi. Kokemus ulossulkemisesta on saattanut vain voimistua 1990-luvun laman ja edelleen vuoden 2008 talouskriisin jälkeen. Havainnot suomalaisten eriarvoistumisesta ja eriytymisestä kutsuvatkin tarkastelemaan kriittisesti oletusta suomalaisesta osallistavasta mediahyvinvointivaltioista ja kysymään, onko myös luottamuksessa mediaan havaittavissa kasvavia eroja kansalaisryhmien välillä.

Luottamus mediaan: määrittelyn ja mittaamisen haasteet

Median luottamustutkimuksen juuret paikannetaan usein yhtäältä Carl I. Hovlandin 1950-luvun lopulla aloittamiin sosiaalipsykologisiin tutkimuksiin eri tietolähteiden koetun uskotavuuden vaikutuksesta yksilön asenteiden muuttumiseen, toisaalta Burns W. Roperin samoihin aikoihin käynnistämiin vertaileviin kyselytutkimuksiin eri joukkoviestinten koetusta uskottavuudesta (esim. Kohring ja Matthes 2007). Jälkimmäistä tutkimusperinnettä jatkavat edelleen kyselytutkimukset, joissa yleisöjen luottamusta mitataan suoraan kysymällä, miten paljon he luottavat yksittäisiin uutisorganisaatioihin tai viestintävälineisiin (esim. Haavisto 2019; Reunanen 2020). Yksittäisten uutislähteiden lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan usein yleisöjen luottamusta yleisesti uutismediaan ja -journalismiin yhteiskunnallisina instituutioina (Engelke, Hase ja Winterlin 2019; Prochazka ja Schweiger 2019). Tällaista yleistettyä luottamusta (*generalized trust*) uutismediaan mittaavaa tutkimusta voi toki arvostella epäluottavuudesta – vastaajillahan voi olla hyvin erilaisia tapoja mieltää media kategoriana (ks. Strömbäck ym. 2020). Yleistetyn luottamuksen mittaamista on kuitenkin puolustettu sillä, että monet haastatteluja, mediapäiväkirjoja ja verkkokeskusteluja hyödyntäneet tutkimukset ovat osoittaneet ihmisillä olevan varsin yhtenevä tapa puhua

mediasta nimenomaan ammattimaisesti toimivina uutisorganisaatioina ja niiden tuottamina journalistisina sisältöinä – ja tämä käsitys näyttäisi aktivoituvan myös kyselytutkimuksiin vastattaessa (Prochazka ja Schweiger 2019; ks. myös Tsfati ja Cappella 2005, 268).

Luottamus itsessään on vaikeasti hahmotettava ilmiö, jota eri tieteenalat lähestyvät omista näkökulmistaan. Mediaan kohdistuvan luottamuksen tutkimuksessa nojaututaan usein sosiologisiin ja yhteiskuntateoreettisiin määritelmiin, jotka korostavat yhteisöllisten normien ja odotusten merkitystä tilanteissa, joissa pakottavat sopimukset, lait tai valvonta eivät ennalta takaa toivotun mukaista käyttäytymistä. Tällöin luottamus näyttäytyy suhteena, jossa yhden osapuolen (luottajan) vapaaehtoinen päätös asettua vuorovaikutukseen toisen (luotetun) kanssa ilmentää uskoa siihen, että toinen toimii odotusten mukaisesti (Kohring ja Matthes 2007, 238; Engelke, Hase ja Wintterlin 2019, 67–68). Luottamus mediaan voidaan tällöin ymmärtää yhtenä institutionaalisen luottamuksen ilmentymänä eli yleisöjen uskona siihen, että median toiminta täyttää sille asetetut odotukset (Coleman 2012, 36; Müller 2013, 196). Kyselyissä ilmaistua luottamusta tai epäluottamusta voikin tulkita myös tyytyväisyytenä tai tyytymättömyytenä suhteessa median toiminnalle asetettuihin odotuksiin (Coleman, Scott ja Morrison 2009; Manninen 2019). Nämä odotukset puolestaan vaihtelevat, ja erilaiset arvot, maailmankatsomukset ja ideologiat vaikuttavat siihen, millaisena yleisöt näkevät journalismin ja median roolin yhteiskunnassa (ks. Krämer 2018).

Yleisöjen medialle ja journalismille asettamia odotuksia voidaan siis pitää luottamuksen osatekijöinä, joita on 1970-luvulta asti selvitelty faktorianalyysseihin perustuvissa kyselytutkimuksissa (ks. Kohring ja Matthes 2007). Tällöin luottamus on ymmärretty latenttina muuttujana, joka voidaan havaita vain epäsuorasti vastaajien arvioissa median ja journalismin toimintaa ja suoriutumista. Mikäli vastaajat esimerkiksi ilmaisevat vahvaa uskoa siihen, että valtavirtamedian uutisointi on reilua, kokonaisvaltaista, paikkansapitävää ja ajankohtaista, heidän voidaan tulkita luottavan mediaan (ks. Yale ym. 2015). Vastaavasti Kohring ja Matthes (2007) pyrkivät osoittamaan, että luottamus uutismediaan rakentuu neljästä osatekijästä eli luottamuksesta sen aihevalintoihin, faktojen valikointiin, kuvausten totuudenmukaisuuteen sekä toimittajan omiin arvioihin ja kommentteihin. Mediaan kohdistuvan luottamuksen osatekijöistä ei kuitenkaan ole muodostunut yhtenevää kuvaa, ja niiden mittaamisen validiteettia on usein kyseenalaistettu (Engelke, Hase ja Wintterlin 2019; Prochazka ja Schweiger 2019). Kiistellyksi on jäänyt myös syy-seuraussuhteen suunta, eli arvioiko vastaaja median toimintaa kyselyissä suopeasti, koska luottaa siihen, vai onko luottamus journalismiin pikemminkin seurausta vastaajan odotusten mukaisesta toiminnasta.

Vaikka luottamusta tuottavien tekijöiden tunnistamiseen ja valintaan liittyy teoreettisia ja menetelmällisiä vaikeuksia, median toimintaa koskevien käsitysten ja arvioiden selvittäminen on tärkeä osa luottamuksen tutkimista. Myös laadullisella otteella toteutetuissa tutkimuksissa on käynyt ilmi, että puhuessaan henkilökohtaisesta luottamuksestaan tai epäluottamuksestaan mediaan yleisöt viittaavat tyypillisesti journalismin toimintaan ja median suoriutumiseen (esim. Newman ja Fletcher 2017; Coleman, Scott ja Morrison 2009; Fisher ym. 2021). Nähdäksemme osatekijöihin kiinnittyvä tarkastelu voikin parhaimmillaan täydentää ja auttaa tulkitsemaan suoralla mittamisella saatuja tuloksia. Lähestymme siksi luottamusta tässä tutkimuksessa yhdistämällä havaintoja suoralla mittamisella saaduista

tuloksista epäsuoraan tarkasteluun. Epäsuora tarkastelumme keskittyy yleisöjen käsityksiin journalismin eettisten periaatteiden sekä median yhteiskunnallisten tehtävien toteutumisesta. Nähdäksemme mediaan kohdistuvaa luottamusta ja sen ilmaisua voikin tulkita myös yleisöjen tapana merkityksellistää omaa mediasuhdettaan ja paikkaansa mediavälitteisessä julkisuudessa sekä antaa tältä pohjalta tunnustusta tai ilmaista pettymystään uutismedian toimintaan (ks. myös Karppinen, Jääsaari ja Kivikuru 2010, 81). Samalla pidämme luottamusta yhtenä tapana lähestyä yhteiskunnallisten ryhmien välisiä eroja suhtautumisessa mediaan, mikä voi osaltaan ilmentää yleisöjen eriytymistä sosiodemografisten ja poliittisten jakolinjojen mukaan.

Aineisto ja menetelmä

Tutkimuksemme perustuu vuosina 2007 ja 2019 toteutettuihin kyselytutkimuksiin, joissa kartoitettiin laajasti suomalaisten uutismedioiden käyttöä sekä yleisöjen käsityksiä kotimaisten medioiden ja verkkosisältöjen luotettavuudesta, journalismin etiikasta sekä median suoriutumisesta yhteiskunnallisista tehtävistään. Vuoden 2007 aineistonkeruun toteutti TNS Gallup puhelinhaastatteluina, joiden otanta suoritettiin systemaattisena satunnaisotantana koko väestöstä lukuun ottamatta Ahvenanmaata (Karppinen, Jääsaari ja Kivikuru 2010). Kyselyyn vastasi 1004 henkeä, ja näyte edustaa manner-Suomen 15 vuotta täyttänyttä väestöä.

Vuoden 2019 aineisto kerättiin Taloustutkimuksen nettipaneelista, jonka osallistujat rekrytoitiin satunnaisotantaan perustuvilla menetelmillä (ks. liite 1). Nettipaneelin kohderyhmäraajat vastasivat pääosin vuoden 2007 kyselyä, mutta vastaajien alin ikä oli 18 vuotta. Vastaajien jakauma sosiodemografisten muuttujien suhteen on esitetty taulukossa 1. Molemmat kyselyaineistot on painotettu edustamaan todellista väestön jakaumaa iän, sukupuolen ja asuinpaikan mukaan. Tulosten virhemarginaali on 0,9–3,2 prosenttia vastauksesta riippuen (95 prosentin luottamustasolla).

Taulukko 1. Kyselyyn vastanneiden sukupuoli, ikä, koulutus, asuinpaikka suuralueittain, ammatti tai työmarkkina-asema sekä puoluekannatus (%).

	2007 (n=1004)	2019 (n=1053)
Sukupuoli		
Nainen	50,0	48,9
Mies	50,0	51,1
Ikä		
18-34 (2007: 15-34)	32,9	21,2
35-59	42,8	41,5
60-79	24,3	37,3
Suuralue		
Helsinki-Uusimaa	27,0	30,3
Etelä-Suomi	21,2	21,0
Länsi-Suomi	21,7	25,9
Pohjois- ja Itä-Suomi	30,1	22,8
Koulutus		
Perusaste	23,3	7,1
Keskiaste	64,6	51,9
Korkea-aste	12,1	40,9
Ammatti		
Yrittäjä/maatalousyrittäjä	8,5	5,9
Ylempi toimihenkilö/johtava asema	14,6	18,6
Alempi toimihenkilö	11,4	14,9
Työntekijä	27,0	21,4
Eläkeläinen	19,3	20,4
Opiskelija/koululainen	14,1	9,6
Kotiäiti tai -isä	1,8	1,1
Työtön	1,5	8,2
Muu	1,7	0
Puoluekannatus		
SDP	12,6	12,7
VAS	3,6	9,0
KOK	15,5	17,9
KESK	19,6	9,0
VIHR	8,6	14,2
PS	3,2	11,4
RKP	1,2	2,0
Muu	0,9	2,8
Ei halua tai osaa sanoa tai ei äänestänyt	32,4	16,9

Vaikka vuoden 2019 kysely laadittiin vuoden 2007 kyselyä mukaillen, aineistojen keskinäisessä vertailussa on rajoitteita. Nämä liittyvät paitsi aineistojen erilaisiin keruumenetelmiin myös eroihin niiden otannoissa. Esimerkiksi vastaajien puoluekannatusta tiedusteltiin vuosina 2007 ja 2019 hieman eri tavoin, ja eri puolueiden saamat osuudet myös vaihtelevat voimakkaasti seuraten vain osittain puolueiden todellisia voimasuhteita ja niissä tapahtuneita muutoksia. Lisäksi yksittäisten kysymysten muotoiluihin ja vastausvaihtoehtoihin päädyttiin tekemään vuonna 2019 pieniä muutoksia verrattuna vuoden 2007 kyselyyn. Tuomme analyysissa esiin näitä eriävyyksiä silloin, kuin muutokset vaikeuttavat tulosten keskinäistä vertailua ja tulkintaa. Sen sijaan aineistonkeruuseen ja otantaan liittyvien erojen vaikutusta emme yksittäisten kysymysten ja analyysien kohdalla voi huomioida.

Analysoimme aineiston avulla suomalaisten luottamusta mediaan sekä suoraan ilmaistuna luottamuksena että epäsuorasti median ja journalismin toimintaa koskevien arvioiden kautta. Suoraan ilmaistua luottamusta tarkastelimme kysymyksellä, jossa vastaajat arvioivat yksitellen kolmen valtakunnallisten uutismedian luotettavuutta (Yleisradion uutiset, MTV:n uutiset ja Helsingin Sanomat) viisiportaisella asteikolla. Yhdistimme nämä kolme muuttujaa valtakunnallisia uutismedioita koskevaa luottamusta mittaavaksi summamuuttujaksi. Epäsuorasti ilmaistun luottamuksen analyysia varten kiinnitimme huomiota kyselytutkimusten kohtiin, joissa vastaajia pyydettiin arvioimaan kotimaisen median toimintaa ja suoriutumista erilaisilla ulottuvuuksilla. Aiempaan tutkimukseen nojautuen ryhmittelimme nämä kysymykset neljään kategoriaan. Jatkossa kutsumme näitä mediaan kohdistuvan luottamuksen osatekijöiksi. On kuitenkin syytä huomioida, ettei seuraavia ryhmiä muodostettu faktorianalyysin avulla, vaan kyse on puhtaasti analyttisistä kategorioista (ks. esim. Engelke, Hase ja Wintterlin 2019, 77). Osatekijät ovat:

1) Totuudenmukaisuus. Uutisoinnin paikkansapitävyys ja totuudenmukaisuus ovat journalismin keskeisiä arvoja, ja ne tunnustetaan useimmissa tutkimuksissa keskeisiksi tekijöiksi mediaan kohdistuvassa luottamuksessa (esim. Meyer 1988; Kohring ja Matthes 2007; Yale ym. 2015). Tarkastelimme tässä suomalaisten käsityksiä uutisoinnin totuudenmukaisuudesta kolmen kysymyksen kautta. Kahdessa niistä vastaajia pyydettiin arvioimaan, miten hyvin suomalainen media toteuttaa tiedonvälityksen totuudenmukaisuuden vaadetta ja miten hyvin yleisöjen on mahdollista erottaa tosiasiat mielipiteistä. Kolmannessa vastaajia pyydettiin ottamaan kantaa väitteeseen, että toimittajat värittävät usein uutisia omien mielipiteidensä mukaisiksi.

2) Tasapuolisuus. Uutisoinnin tasapuolisuus, puolueettomuus tai reiluus on totuudenmukaisuuden ohella tyypillinen ominaisuus, joka tutkimuksessa liitetään luottamukseen (esim. Gaziano ja McGrath 1986; Prochazka ja Schweiger 2019). Vastaavasti kokemus median puolueellisuudesta ja uutisoinnin erilaisista vinoumista kytkeytyy usein mediaan kohdistuvaan epäluottamukseen (Newman ja Fletcher 2017; Fisher ym. 2021). Tasapuolisuuden merkitys luottamuksen rakentumisessa saattaa korostua aikoina, jolloin poliittiset jakolinjat jyrkkenevät tai jolloin median rooli yhteiskunnallisissa kamppailuissa joutuu poliittisoinnin kohteeksi (Ojala 2021). Tarkastelimme käsityksiä uutisoinnin tasapuolisuudesta kolmella kysymyksellä, joissa vastaajat arvioivat uutisoinnin maantieteellistä (Helsinki-keskeisyys) ja sukupuolten välistä edustavuutta sekä sitä, antaako media tilaa erilaisille yhteiskunnallisille näkemyksille.

3) Riippumattomuus. Uutismedian riippumattomuus ulkopuolisista intresseistä on huomioitu varsin harvoin luottamusta epäsuorasti tarkastelevissa kyselytutkimuksissa. Caroline Fisher ja kumppanit (2021) tosin havaitsivat Australiassa toteuttamassaan kyselyssä, että monet vastaajat arvioivat luottamuksensa mediaan vahvistuvan, jos journalistit ilmoittaisivat avoimesti omat sidonnaisuutensa. Uskoa journalistiseen autonomiaan voidaankin hyvällä syyllä pitää oleellisena uutismedian nauttiman luottamuksen osatekijänä: yleisöjen luottamus uutisointiin tuskin ainakaan vahvistuu, jos he epäilevät sen olevan toimistusten ulkopuolelta ohjattua. Koetun riippumattomuuden merkitys voi myös entisestään korostua aikana, jolloin niin sanotusta populistisesta maailmankatsomuksesta kumpuava mediakritiikki leimaa ”valtamediat” tiiviisti poliittisiin ja yhteiskunnallisiin eliitteihin kytkeytyneiksi instituutioiksi (Krämer 2018). Kyselyssämme tarkastelimme kahden kysymyksen avulla suomalaisten käsityksiä uutismedian riippumattomuudesta lähinnä suhteessa vallanpitäjiin. Niistä ensimmäinen koski median suoriutumista vallan vahtikoiraroolistaan ja toinen sitä, miten hyvin journalismi onnistuu välittämään vallanpitäjistä riippumatonta tietoa.

4) Demokraattisen keskustelun tukeminen. Vaikka median tehtävät julkisen keskustelun ja puntaroinnin tukemisessa on tunnistettu normatiivisissa mediateorioissa (esim. Christians ym. 2009), niitä on harvoin tarkasteltu osana luottamustutkimusta. 1980-luvulla toteutetuissa yhdysvaltalaisissa kyselytutkimuksissa kuitenkin havaittiin, että yleisöt arvioivat mediaa myös suhteessa laajoihin yhteiskunnallisiin pyrkimyksiin ja ihanteisiin (Gaziano ja McGrath 1986; Meyer 1988). Median koettua luotettavuutta vahvisti, mikäli sen katsottiin edistävän yhteistä hyvää ja olevan sitoutunut yhteisölle tärkeisiin päämääriin. Omassa kyselyssämme median yhteisöllinen rooli tiivistyi erityisesti kolmeen kysymykseen, jotka koskivat median onnistumista yhteiskunnallisen keskustelun, suvaitsevaisuuden sekä kansalaisten yhteenkuuluvuuden edistämisessä.

Taulukkoon 2 on koottu väittämät, joista edellä mainitut summamuuttujat on rakennettu, sekä kunkin summamuuttujan reliabiliteettikerroin (Cronbachin alfa) vuosilta 2007 ja 2019. Reliabiliteettikerroin ilmaisee, missä määrin summamuuttujaan kootut yksittäiset muuttujat mittaavat samaa asiaa. Yleisenä tavoitetasona pidetään kerrointa 0,7, mutta asenteita mittaavissa kyselytutkimuksissa myös kertoimia 0,3–0,4 voidaan pitää hyväksyttävänä (Alkula, Pöntinen ja Ylöstalo 2002). Taulukosta 2 havaitaan, että useimpien summamuuttujien kohdalla yksittäisiin väitteisiin annetut vastaukset korreloivat varsin hyvin toistensa kanssa ja näin on mielekästä yhdistää ne. Matalimmat reliabiliteettikertoimet esiintyvät tasapuolisuuden summamuuttujan kohdalla. Kiinnitämme siihen erityistä huomiota analyysissa.

Taulukko 2. Median luottamusta kuvaavien summamuuttujien muodostaminen ja niiden reliabiliteetti (Cronbachin alfa) vuoden 2007 ja 2019 aineistossa.

Väittämät	Summamuuttuja	Cronbachin alfa 2007 / 2019
Miten luotettavina pidät seuraavia valtakunnallisia uutis-medioita? (Helsingin sanomat, Ylen uutiset, MTV:n uutiset)	Luottamus valtakunnallisiin uutismedioihin	0,669 / 0,826
<ul style="list-style-type: none"> - Tiedonvälityksen on oltava totuudenmukaista - Yleisön on voitava erottaa tosiasiat mielipiteistä ja fakta fiktiosta - Toimittajat värittävät usein uutisia omien mielipiteidensä mukaisiksi 	Totuudenmukaisuus	0,449 / 0,741
<ul style="list-style-type: none"> - Suomalainen media antaa tilaa erilaisille yhteiskunnallisille näkemyksille - Naisilla ja miehillä on Suomessa yhtä hyvät mahdollisuudet saada äänensä esiin mediassa - Suuret mediat pitävät tärkeänä lähinnä sitä, mitä tapahtuu Helsingissä 	Tasapuolisuus	0,326 / 0,368
<ul style="list-style-type: none"> - Vallan vaihtokirana toimiminen - Vallanpitäjistä riippumattoman tiedon välittäminen 	Riippumattomuus vallanpitäjistä	0,557 / 0,746
<ul style="list-style-type: none"> - Yhteiskunnallisen keskustelun edistäminen - Yhteenkuuluvuuden edistäminen - Suvaitsevaisuuden vahvistaminen 	Demokraattisen keskustelun tukeminen	0,676 / 0,794

Yleisöjen mahdollista eriytymistä pyrimme selvittämään sekä yksilötasolla että ryhmäkohtaisesti. Yksilötasolla tarkastelimme suoraan ja epäsuorasti ilmaistussa luottamuksessa ilmenevää keskimääräistä vastaajakohtaista eroa (eli keskihajontaa) ja siinä tapahtunutta muutosta vuosien 2007 ja 2019 välillä. Ryhmäkohtaista eriytymistä puolestaan selvitimme tarkastelemalla suoraan ja epäsuorasti ilmaistussa luottamuksessa ilmeneviä eroja ja ajallista muutosta vastaajien demografisten (ikä, sukupuoli, asuinpaikka) ja sosioekonomisten (koulutus sekä ammatti ja työmarkkina-asema) taustatekijöiden mukaan. Sosiodemografisten ryhmien lisäksi pyrimme selvittämään yleisöjen eriytymistä myös poliittisena ilmiönä: jakautuvatko eri poliittisiin ryhmiin itsensä identifioivat yleisöt entistä voimakkaammin suhteessa mediaan? Tätä eriytymisen ulottuvuutta tarkastelimme vastaajien ilmoittaman puoluekannatuksen perusteella. Siirrymme seuraavaksi tulosten esittelyyn ja analyysiin.

Suoraan ilmaistu luottamus

Tarkastelemme aluksi suoraan ilmaistua luottamusta valtakunnallisiin uutismedioihin eli Yleisradioon, MTV:n uutisiin ja Helsingin Sanomiin ilmaistusta luottamuksesta muodostettua summamuuttajaa vuosina 2007 ja 2019 (ks. taulukko 3). Kokonaisuutena suomalaisten luottamus näihin uutismedioihin osoittautuu keskimäärin varsin vahvaksi. Viisiportaisella asteikolla mitattuna summamuuttujan keskiarvo asettuu neljän tuntumaan molempina tarkasteluvuosina ilmentäen siten vähintään melko vahvaa luottamusta.

Taulukko 3. Luottamus valtakunnallisiin uutismedioihin -summamuuttujan keskiarvot valikoiduissa ryhmissä vuosina 2007 ja 2019, viisiportainen asteikko.

	2007	2019	Muutos ^b
Kaikki	4,33 (kh ^a 0,59)	3,99 (kh ^a 0,86)	-0,34***
Sukupuoli			
Nainen	4,40	4,16	-0,24***
Mies	4,26	3,80	-0,46***
Ikä			
18-34 (2007: 15-34)	4,37	3,90	-0,47***
35-59	4,34	4,00	-0,34***
60-79	4,31	4,06	-0,25***
Suuralue			
Helsinki-Uusimaa	4,28	4,06	-0,22***
Etelä-Suomi	4,38	4,00	-0,38***
Länsi-Suomi	4,33	3,87	-0,46***
Pohjois- ja Itä-Suomi	4,35	3,96	-0,39***
Koulutus			
Perusaste	4,45	3,97	-0,48***
Keskiaste	4,31	3,94	-0,37***
Korkea-aste	4,24	4,01	-0,23***
Ammatti			
Yrittäjä/maatalousyrittäjä	4,18	3,89	-0,29***
Ylempi toimihenkilö/johtava asema	4,35	4,03	-0,32***
Alempi toimihenkilö	4,40	4,08	-0,32***
Työntekijä	4,36	3,93	-0,43***
Eläkeläinen	4,30	4,00	-0,30***
Opiskelija/koululainen	4,35	3,84	-0,51***
Työtön	4,49	3,78	-0,71***
Puoluekannatus			
SDP	4,33	4,23	-0,10**
VAS	4,21	4,02	-0,19*
KOK	4,37	4,17	-0,20***
KESK	4,37	4,02	-0,35***
VIHR	4,32	4,22	-0,10*
PS	4,24	3,10	-1,14***

^a Kh-luku kuvaa vastausten keskihajontaa.

^b Sarakkeessa lihavoitu vähintään kymmenen prosentin muutokset vuodesta 2007 vuoteen 2019.

***p<0,001, **p<0,01, *p<0,05

Ajallisen vertailun perusteella suomalaisten keskimääräinen luottamus valtakunnallisiin uutismedioihin vaikuttaisi jonkin verran heikentyneen. Havaintoon on kuitenkin syytä suhtautua varauksella, sillä vuosina 2007 ja 2019 luottamusta suoraan mitanneen kysymyksen vastausvaihtoehdot poikkesivat sanamuodoltaan hieman toisistaan (ks. Matikainen ym. 2020, 21). Kokonaiskeskiarvon putoamisen sijaan olennaisempi havainto liittyykin keskihajontaan, joka on jonkin verran kasvanut vuodesta 2007 (keskihajonta 0,59) vuoteen 2019 (keskihajonta 0,86). Tämä kertoo siitä, ettei luottamuksen mahdollinen heikkeneminen ole ollut tasaista koko väestössä. Sen sijaan suomalaisten arviot uutismedioiden luotettavuudesta ovat keskimäärin aiempaa kauempaa toisistaan.

Ryhmäkohtainen tarkastelu tuottaa lisävalaistusta yleisöjen mahdolliseen eriytymiseen. Keskimääräistä suuremmat pudotukset vuoteen 2019 tultaessa antavat vihjeitä siitä, missä ryhmissä luottamus on kehittynyt muita ryhmiä heikompaan suuntaan. Sosiodemografisten tekijöiden katsannossa tällaista kehitystä on havaittavissa miesten, nuorten, opiskelijoiden, vain perusasteen koulutuksen saaneiden, länsisuomalaisten sekä työntekijöiden ja työttömien kohdalla. Toimea ja työmarkkina-asemaa lukuun ottamatta poikkeamat eivät kuitenkaan ole erityisen suuria. Esimerkiksi ikäryhmien välillä muutokset jäävät kapean haitarin sisään. Suurin heikentymä ilmaistussa luottamuksessa ilmenee nuorten keskuudessa (-0,46) ja pienin yli 60-vuotiaiden ryhmässä (-0,25). Maantieteellisesti tarkasteltuna muutos on suurin länsisuomalaisten keskuudessa (-0,46) ja pienin Helsingin ja Uudenmaan alueella (-0,22). Keskiarvojen väliset erot ovat tilastollisesti erittäin merkitseviä (t-testi).

Huomionarvoista sosiodemografisten ryhmien tarkastelussa on kuitenkin, että monet eniten luottamustaan menettäneistä ryhmistä ilmaisivat vielä vuonna 2007 keskiarvoa vahvempaa luottamusta uutismediaan. Esimerkiksi perusasteen koulutuksen saaneet muodostivat vahvimmin valtakunnallisiin uutismedioihin luottavan ryhmän vuonna 2007 ja putosivat vuonna 2019 vain hieman keskiarvon alapuolelle. Vastaavasti työntekijät ja työttömät asettuivat keskiarvon yläpuolelle vielä vuonna 2007, eivätkä työntekijät ole myöskään vuonna 2019 kaukana kaikkien vastaajien keskiarvosta. Työttömien kohdalla pudotus selvästi keskimääräistä vahvemmin valtavirtamediaan luottaneesta ryhmästä heikointa luottamusta ilmaisevaksi ryhmäksi sen sijaan on ollut raju. Havaintoon on kuitenkin syytä suhtautua varauksella, sillä työttömien osuus vastaajista oli vuonna 2007 hyvin pieni.

Sosiodemografisia ryhmiä merkittävämpi muutos ilmenee puoluekannatuksen mukaan jaetuissa ryhmissä, joskin niiden suhteen tulosten tilastollinen merkitsevyys on osin heikompi kuin sosiodemografisten tekijöiden kohdalla. Taulukon 3 perusteella näyttäisi joka tapauksessa siltä, että perussuomalaisten äänestäjäjoukossa luottamus uutismediaan on heikentynyt runsaasti verrattuna vuoteen 2007. Muiden eduskuntapuolueiden kohdalla muutos näyttäisi olleen huomattavasti pienempi, vähäisin sosiaalidemokraattien ja vihreiden kannattajien keskuudessa (-0,10) ja suurin keskustan kannattajakunnassa (-0,35). Eri puolueiden kannattajia vertailtaessa nousee myös esiin, että vielä vuonna 2007 vasemmistoliiton kannattajat olivat heikointa luottamusta uutismediaan ilmaiseva ryhmä. Vuonna 2019 perussuomalaisten äänestäjät olivat kuitenkin jättäneet heidät luottamuksen puutteessa kauas taakseen. Muutosta voi tulkita yhtäältä siten, että perussuomalaisia äänestävät ovat tulleet entistä epäluuloisemmiksi mediaa kohtaan. Toisaalta kyse saattaa olla myös siitä, että puolueen kasvaessa perussuomalaiset ovat vetäneet kannattajikseen muista puolueista juuri sellaisia äänestäjiä, joiden luottamus mediaan on heikkoa.

Väestöryhmien välisten erojen kasvuun tai kaventumiseen päästään paremmin kiinni vertaamalla kumpanakin mittausvuonna ääripäiden välisiä eroja kunkin tarkasteltavan sosiodemografisen muuttujan sisällä. Esimerkiksi ikäryhmien kohdalla voimme verrata kumpanakin vuonna keskimäärin eniten luottavan ja vähiten luottavan ryhmän välistä erotusta. Taulukko 4 kuvaa keskiarvojen vaihteluväliä vuosina 2007 ja 2019 tarkasteltujen sosiodemografisten taustatekijöiden sekä puoluekannatuksen mukaan. Kolmas sarake kuvaa erojen kehittymistä kahden tarkasteluajankohdan välillä, jolloin positiivinen etumerkki ilmentää ryhmien ääripäiden eron kasvua ja miinusmerkki kutistumista.

Taulukko 4. Luottamus valtakunnallisiin uutismedioihin -summamuuttujan keskiarvojen vaihteluvälit ja niiden muutos vuodesta 2007 vuoteen 2019.

Muuttuja	Ka vaihteluväli 2007 ^a	Ka vaihteluväli 2019 ^a	Vaihteluvälin muutos 2007–2019 ^b
Sukupuoli	0,14 (4,26–4,40)	0,36 (3,80–4,16)	+0,22
Ikä	0,06 (4,31–4,37)	0,16 (3,90–4,06)	+0,10
Suuralue	0,10 (4,28–4,38)	0,19 (3,87–4,06)	+0,09
Koulutus	0,21 (4,24–4,45)	0,07 (3,94–4,01)	–0,14
Ammattiryhmä	0,31 (4,18–4,49)	0,30 (3,78–4,08)	–0,01
Puoluekannatus	0,35 (4,21–4,56)	1,13 (3,10–4,23)	+0,78

^a Sarakkeessa olevat luvut ilmaisevat vaihteluvälin suuruutta ja suluissa olevat luvut itse vaihteluväliä.

^b Sarakkeessa + merkitsee erojen kasvua ja – kaventumista.

Tarkastelu osoittaa, että sosiodemografisten ryhmien keskiarvojen vaihteluvälit ovat pääosin varsin pieniä sekä vuonna 2007 että 2019. Luottamus mediaan ei tämän perusteella näyttäisi suuresti vaihtelevan etenäkään iän, koulutustason tai maantieteellisen alueen mukaan. Työmarkkina-aseman tai sukupuolen perusteella jaettujen ryhmien erot ovat hieman suurempia. Eriytymisen suhteen vertailu vuosien 2007 ja 2019 välillä ilmentää ristiriitaista kehitystä. Erot ovat hieman kasvaneet iän, asuinalueen ja sukupuolen kohdalla mutta kutistuneet koulutustason mukaan tarkasteltuna ja pysyneet muuttumattomina ammattiryhmien välillä. Läheisempi tarkastelu kuitenkin paljastaa, että tarkastelujaksolla on tapahtunut merkittäviä muutoksia siinä, mitkä ryhmät muodostavat havaitut ääripäät. Esimerkiksi vuonna 2007 nuorin ikäryhmä ilmaisi kaikkein vahvinta luottamusta uutismediaan ja vanhin ikäryhmä heikointa. Vuonna 2019 asetelma oli kääntynyt tältä osin ylösalaisin, vaikkakin erot olivat edelleen vähäisiä. Vastaavasti työttömät muodostivat vuonna 2007 kansallisiin uutismedioihin vahvimmin luottavan ääripään, mutta vuonna 2019 työttömistä oli tullut heikointa luottamusta ilmaiseva ryhmä. Uusimaalaiset puolestaan muodostivat mediaan heikoimmin luottavan ryhmän vuonna 2007 mutta vahvimmin luottavan ryhmän vuonna 2019.

Merkittävän poikkeuksen yleisöjen vähäistä eriytymistä ilmentävään kokonaiskuvaan muodostaa puoluekannatus. Sen mukaan jaettujen ryhmien väliset näkemyserot ovat suo-

rastaan revenneet. Erotuksen kasvua selittää perussuomalaisten kannattajien erkaantuminen muiden puolueiden äänestäjistä. Havainto tukee ajatusta siitä, että suomalaisten eriytyvä luottamus mediaan on vahvasti kytköksissä laajempaan (puolue)poliittiseen eriytymiseen.

Epäsuorasti ilmaistu luottamus

Tarkastelemme epäsuorasti ilmaistua luottamusta edellä esiteltyjen neljän osatekijän avulla. Havaintojen tiivistämiseksi olemme muodostaneet kustakin osatekijästä summamuuttujan, ja niiden keskiarvot ja keskihajonnat on esitetty taulukossa 5. Taulukkoa lukiessa on syytä huomioida, että kyselytutkimuksissa hyödynnettiin useampaa kuin yhtä mitta-asteikkoa, ja siksi kaikkien osatekijöiden keskiarvot eivät ole vertailtavissa keskenään. Samasta syystä totuudenmukaisuuden osatekijän kohdalla vuosien 2007 ja 2019 keskiarvojen ja keskihajontojen suora vertailu ei ollut mahdollista. Analyysia tehdessä havaitsimme myös, että osatekijöiden käsittely summamuuttujina piilotti toisinaan oleellisia eroja yksittäisen osatekijän sisällä ja tuotti osin harhaanjohtaviakin havaintoja. Syy tähän on se, että samaan osatekijään kuuluvien kysymysten väliset korrelaatiot eivät kaikissa tapauksissa olleet vahvoja. Etenkin tasapuolisuuden kohdalla kolmen kysymyksen keskinäiset korrelaatiot osoittautuivat muita heikommiksi sekä vuonna 2007 että 2019. Tämä kertoo siitä, että vain harva suomalainen kokee median onnistuvan tai epäonnistuvan kaikkien kolmen kyselyssä eritellyn tasapuolisuuden ulottuvuuden (sukupuolten tasa-arvo, uutisoinnin maantieteellinen edustavuus ja tilan antaminen erilaisille yhteiskunnallisille näkemyksille) kohdalla. Sen sijaan kansalaiset usein kokevat median onnistuvan tasapuolisuuden toteuttamisessa jollain saralla muttei välttämättä kahden muun kysytyn ulottuvuuden osalta.

Taulukko 5. Luottamuksen osatekijöiden keskiarvot (ka) ja keskihajonnat (kh) vuosina 2007 ja 2019.

Osatekijä	2007 ka	2019 ka	Ka muutos	2007 kh	2019 kh	Kh muutos
Totuudenmukaisuus	2,77 ^c	2,99 ^a		0,68	0,90	
Tasapuolisuus ^a	3,34	3,15	-0,19***	0,83	0,81	-0,02
Riippumattomuus vallanpitäjistä ^b	7,24	7,48	+0,24***	1,02	1,28	+0,26
Demokraattisen keskustelun tukeminen ^b	7,16	7,27	+0,11***	0,99	1,17	+0,18

^a asteikko 1–5

^b asteikko 4–10

^c asteikko 1–4

***p<0,001

Rajoitteistaan huolimatta osatekijöitä kuvaavien summamuuttujien keskiarvojen erot ovat tilastollisesti erittäin merkitseviä ja niiden tarkastelu kertoo, että suomalaisten epäsuorasti ilmaisema luottamus uutismediaan on varsin maltillista. Siinä missä suoraan ilmaistun luottamuksen kohdalla vastausten keskiarvot asettuivat lähelle mitta-asteikon yläpäättä, epäsuorasti mitatun luottamuksen kohdalla keskiarvot ovat lähempänä mitta-asteikon keskustaa kuin sen huippua. Totuudenmukaisuutta ja tasapuolisuutta tarkasteltaessa tämä tarkoittaa, etteivät yleisöt arvioineet journalismin suoriutumista sen enempää hyväksi kuin huonoksikaan, ja riippumattomuuden ja demokraattisen keskustelun tukemisen suhteen kouluarvosana asettuu lähelle tyydyttävää. Kaikkiaan suomalaiset suhtautuvat uutismediaan instituutiona huomattavasti varauksellisemmin kuin arvioidessaan yksittäisten valtakunnallisten uutisorganisaatioiden luotettavuutta.

Vertailtaessa vuosien 2007 ja 2019 tuloksia havaitaan, että eri osatekijöiden keskiarvot ovat liikkuneet eri suuntiin. Yhtäältä arviot median tasapuolisuudesta ovat keskimäärin heikentyneet. Arviot tuntuvat heikentyneen myös totuudenmukaisuuden suhteen, sillä keskiarvo on asettunut vuonna 2019 mitta-asteikon keskipaikkeille, kun se vielä vuonna 2007 oli asteikon keskivaiheen yläpuolella. Toisaalta arviot riippumattomuuden toteutumisesta ja demokraattisen keskustelun tukemisesta ovat hieman parantuneet. Kokonaisuutena epäsuorasti osoitetun luottamuksen tarkastelu ei siis ainakaan vahvista käsitystä siitä, että suomalaisten keskimääräinen luottamus uutismediaan olisi heikentynyt.

Epäsuorasti ilmaistussa luottamuksessa ei ole havaittavissa järjestyttäviä muutoksia suuntaan tai toiseen. Keskihajonnan tarkastelu kuitenkin havainnollistaa, että suoraan ilmaistun luottamuksen tavoin yksittäisissä arvioissa on vuodesta 2007 vuoteen 2019 tapahtunut huomattavaa siirtymää etäämmälle keskiarvosta. Tätä voidaan tulkita merkiksi mediaan kohdistuvan luottamuksen jonkinasteisesta eriytymisestä yksilötasolla. Yksilöllistä eriytymistä on havaittavissa etenkin käsityksissä, jotka koskevat median riippumattomuutta ja demokraattisen keskustelun edistämistä. Tasapuolisuutta koskevissa käsityksissä muutosta ei ole keskimäärin tapahtunut. Tarkempi tasapuolisuuden ulottuvuuksien tarkastelu kuitenkin osoittaa, että kansalaisten käsitykset siitä, onko medialla kykyä tuoda esiin erilaisia näkemyksiä, ovat erkaantuneet mutta lähentyneet suhteessa maantieteelliseen ja sukupuolten väliseen tasapuolisuuteen.

Lopuksi tarkastelemme ryhmäkohtaisia eroja epäsuorasti ilmaistussa luottamuksessa. Taulukko 6 tiivistää ääripäiden välisen etäisyyden kunkin sosiodemografisen muuttujan sisällä vuonna 2019 ja sen, miten etäisyys on muuttunut vuoteen 2007 verrattuna. Myös tässä tarkastelussa on havaittavissa lievää eriytymistä useimpien sosiodemografisten luokkien kohdalla. Kysyttäessä median riippumattomuudesta suhteessa vallanpitäjiin ja demokraattisen keskustelun tukemisesta naisten ja miesten käsitykset ovat jonkin verran erkaantuneet toisistaan. Tasapuolisuutta koskevien näkemysten kokonaismuutoksen miinusmerkki kuvaa lievää käsitysten yhdentymistä. Tämä tulkinta jättää kuitenkin huomiotta, että naisten ja miesten näkemykset uutisoinnin maantieteellisestä edustavuudesta ja erilaisten yhteiskunnallisten kantojen esiin pääsystä ovat erkaantuneet. Ainoastaan arviot sukupuolten välisestä tasa-arvosta median uutisoinnissa olivat hienoisesti lähentyneet.

Taulukko 6. Keskiarvojen vaihteluväli luottamuksen eri osatekijöissä vuonna 2019 (suluissa muutos vuodesta 2007^a.)

Muuttuja	Tasapuolisuus (asteikko 1–5)	Riippumattomuus vallanpitäjistä (asteikko 4–10)	Demokraattisen keskustelun tukeminen (asteikko 4–10)
Sukupuoli	0,08 (–0,06)	0,18 (+0,16)	0,17 (+0,10)
Ikä	0,13 (–0,02)	0,19 (+0,03)	0,28 (+0,04)
Suuralue	0,32 (+0,18)	0,35 (+0,25)	0,26 (+0,09)
Koulutus	0,15 (+0,11)	0,17 (–0,10)	0,29 (+0,16)
Ammattiryhmä	0,46 (+0,11)	0,33 (+0,04)	0,60 (+0,11)
Puoluekannatus	0,57 (–0,31)	1,12 (+0,37)	1,05 (+0,45)

^a + merkitsee erojen kasvua ja – kaventumista

län, asuinalueen ja koulutustason mukaan jaettujen ryhmien näkemykset ovat varsin lähellä toisiaan kysyttäessä luottamuksen eri osatekijöistä. Vaikka lievää eriytymistä on havaittavissa, ryhmien väliset erot ovat edelleen varsin maltillisia. Ikäryhmiä ja alueita erottelee ennen kaikkea kysymys uutisoinnin maantieteellisestä edustavuudesta. Vanhemmat ikäryhmät sekä Uudenmaan ulkopuolella asuvat suhtautuvat huomattavasti kriittisemmin uutisoinnin Helsinki-keskeisyyteen kuin nuoremmat ja uusimaalaiset. Ikäryhmät ovat tässä suhteessa lähentyneet toisiaan vuodesta 2007 vuoteen 2019, kun taas alueiden väliset erot käsityksissä ovat tarkastelujaksolla kasvaneet.

Ammattien ja työmarkkina-aseman mukaan jaettujen ryhmien välillä näkemysten erot ovat muita sosiodemografisia luokkia merkittävämpiä. Ryhmien välille muodostuu erityisen suuria eroja, kun kysytään uutisoinnin totuudenmukaisuudesta ja tasapuolisuudesta sekä median kyvystä edistää demokraattista keskustelua. Kahden jälkimmäisen muuttujan suhteen ryhmien käsitykset ovat eriytyneet toisistaan entisestään. Etenkin työntekijät ja työttömät suhtautuvat näiltä osin aiempaa skeptisemmin journalismin toimintaan.

Puoluekannatus erottaa suomalaisia voimakkaasti sekä suorasti että epäsuorasti ilmaistun luottamuksen suhteen. Poliittisella tasolla on myös havaittavissa selvää ryhmien välistä eriytymistä. Vuonna 2019 ennen kaikkea perussuomalaisia kyseisen kevään vaaleissa äänestäneet kyseenalaistivat median totuudenmukaisuutta, riippumattomuutta ja kykyä edistää demokraattista keskustelua. Vielä vuonna 2007 kriittisimpiä näiden suhteen olivat olleet vasemmistoliittoa äänestäneet. Eri puolueiden kannattajat olivat kuitenkin selvästi lähentyneet toisiaan käsityksissä sukupuolten tasa-arvon toteutumisesta mediassa. Sen sijaan kysyttäessä eri yhteiskunnallisten näkemysten tulemisesta tasapuolisesti edustetuiksi vastausten väliset erot ovat revenneet. Vuonna 2007 journalismin ideologiseen edustavuuteen suhtautuivat kriittisimmin vasemmistoliiton kannattajat ja positiivisimmin kokoomuksen kannattajat, mutta vuonna 2019 ääripäät muodostivat perussuomalaisten ja vihreiden äänestäjät.

Keskustelua

Kuten artikkelin johdannossa totesimme, kansainvälinen keskustelu yleisöjen luottamuksesta uutismediaan ja sen mahdollisesta rapautumisesta on viime vuosina läikkynyt myös Suomeen. Rapautumiseen liittyvää huolta on helppo ymmärtää, sillä journalismin tuotannon ja kulutuksen siirtyminen verkkoon ja sen mukanaan tuomat haasteet, kuten koventunut kilpailu yleisöistä ja mainosrahoista, niukentuvat resurssit ja kasvava aikapaine, uhkaavat journalismin toimintaedellytyksiä. Toimintaedellytysten heikentymisen voi hyvällä syyllä nähdä myös vaarantavan toimitusten kykyä tuottaa totuudenmukaista, tasapuolista, riippumatonta ja demokraattista keskustelua edistävää journalismia. Verkojournalismin lähdekäytäntöjä tutkinut Ville Manninen (2019, 52) povaakin, että kuilu yleisön journalismille asettamien odotusten ja toimitusten todellisten käytäntöjen välillä johtaa ennen pitkää romahdukseen suomalaisten luottamuksessa uutismediaan. Vastaavasti Ojala (2021) arvioi, että mikäli monissa länsimaissa nähty yhteiskunnallisten ja poliittisten jakolinjojen jyrkkeminen etenee myös Suomessa, tasapuolisuudesta – tai sen vaikutelmasta – kiinni pitäminen tulee journalismille yhä vaikeammaksi ja voi osaltaan nakertaa yleisön luottamusta.

Monista huolestuneista puheenvuoroista huolimatta suomalaiset uutismediaan kartoittavat tutkimukset eivät kiistattomasti osoita luottamuksen olevan heikkenemässä. Vaikka yksittäiset tutkimukset antavat kuvan keskimäärin vähäisestä luottamuksesta ja sen jatkuvasta heikkenemisestä (esim. Pitkänen 2016; TAT 2018), toiset ovat viestineet varsin korkeasta (Reunanen 2020) ja jopa hienoisesti vahvistuneesta luottamuksesta (Kiljunen 2019). Tutkimusten erilaiset kysymyksenasettelut epäilemättä selittävät osan tulosten poikkeavuuksista. Joskus jopa saman kyselytutkimuksen tulokset voivat osoittaa eri suuntiin riippuen siitä, mitä kysytään. Esimerkiksi Reuters-instituutin tutkimuksissa on mitattu yleisöjen luottamusta sekä uutisiin yleensä että yksittäisiin uutisorganisaatioihin. Tulosten mukaan suomalaisten yleinen luottamus uutisiin heikkeni koronapandemiaa edeltäneinä vuosina, vaikka arviot ammattimaisten uutisorganisaatioiden luotettavuudesta pysyivät vakaina (Reunanen 2020, 26–28; ks. myös Strömbäck ym. 2020, 4).

Oma tutkimuksemme vahvistaa käsitystä siitä, että suuret kansalliset uutismediat nauttivat keskimäärin laajaa luottamusta ja että siinä on havaittavissa korkeintaan hienoista heikentymistä 2010-luvulla. Sitä vastoin luottamus uutismediaan ja -journalismiin instituutiona on heikompaa. Tämä tulee ilmi, kun tarkastelemme luottamusta epäsuorasti suomalaisten käsityksinä uutismedian suoriutumisen suhteessa mediaan ja journalismiin kohdistuviin odotuksiin. Tutkimuksemme ei kuitenkaan antanut yksiselitteisiä merkkejä luottamuksen heikkenemisestä 2010-luvun aikana. Kansalaiset ovat keskimäärin entistä skeptisempiä journalismin totuudenmukaisuutta ja tasapuolisuutta kohtaan mutta suhtautuvat aiempaa luottavamemmin uutismedian autonomiaan sekä kykyyn tukea demokraattista keskustelua.

Keskiarvojen vertailun lisäksi tutkimuksemme kertoo kansalaisten aiempaa voimakkaammasta eriytymisestä suhteessa journalismiin. Luottamuksen heikentyminen ei näyttäisi olevan yleinen trendi, vaan sekä uutismediaan kohtaan suoraan osoitetun että epäsuorasti ilmaistun luottamuksen tarkastelu tuovat esiin kokemusten erkaantumisen. Kansalaiset ovat entistä kauempana toisistaan arvioissaan kansallisten medioiden luotettavuudesta. Vastaavasti he ovat aiempaa erimielisempiä siitä, uutisoiko media tapahtumista totuudenmukaisesti, toimiiko se vallankäyttäjistä riippumattomana vahtikoirana, vahvistaako se

demokraattisen keskustelun perusedellytyksiä ja tarjoaako se tasapuolisesti tilaa erilaisille yhteiskunnallisille näkemyksille.

Mediaa on viime vuosina tutkittu varsin paljon yleisöjen eriytymisen ja polarisoitumisen näkökulmista. On havaittu, että mediamaiseman moninaistuminen voi aiheuttaa kansalaisten poliittista polarisoitumista (Duca ja Saving 2017). Etenkin verkko ja sosiaalinen media on usein nähty sosiaalista ja poliittista eriytymistä voimistavana mediaympäristönä (Spohr 2017; Sunstein 2017) – joskin myös toisenlaisia arvioita on esitetty (Bruns 2019; Dubois ja Blank 2018). Laajemmassa tarkastelussa keskeisenä eriytymisen ajurina voidaan kuitenkin pitää yhteiskunnallista eriarvoistumista, jota media instituutiona ja kansalaisten osallistumisen välineenä voi osaltaan edistää tai ehkäistä (Nieminen 2019). Pohjoismaisten mediajärjestelmien ympärillä onkin viime vuosina käyty keskustelua siitä, missä määrin niiden tasa-arvoista kansalaisuutta korostavat periaatteet ovat pitäneet pintansa ja kykenevät edelleen tuottamaan näiden päämäärien mukaisia tuloksia (ks. Enli ja Syvertsen 2020).

Jo mediahyvinvointivaltion käsitteen lanseeranneet Syvertsen ja kumppanit (2014) arvioivat Pohjoismaiden olevan keskellä poliittisia ja yhteiskunnallisia muutospaineita, jotka aiheuttavat kansalaisten välistä mediankäytön eriytymistä ja kasvattavat eriarvoistumista. Näistä he huomioivat etenkin kasvavat kuilut ikäpolvien välillä, sosioekonomisen eriarvoistumisen sekä maahanmuuton, jonka myötä kansalaisten yhteenkuuluvuus ja tasa-arvoisuus saattavat heiketä myös mediankäytön suhteen. Kirjoittajat kuitenkin päätyvät siihen, että haasteista huolimatta mediahyvinvointivaltion rakenteet ovat edelleen pystyssä ja kansalaisten väliset erot ovat pysyneet maltillisina. Myös toisen suuntaisia analyyseja on kuitenkin esitetty. Esimerkiksi Lindell ja Hovden (2018) osoittavat ruotsalaisten mediayleisöjen sirpaloitumista koskevassa, bourdieulaiseen sosiologiaan nojaavassa analyysissään, että sosiaaliset ryhmät erottautuvat muista ryhmistä ja uusintavat statustaan omimalla tietynlaisia mediarepertuaareja. Median käyttö on siten kytköksissä yhteiskuntaluokkiin jopa mediahyvinvointivaltiossa, ja tuloksena on toisistaan eriytyviä yleisösaarekkeita. Tällainen osin valitun tutkimusnäkökulman tuottama johtopäätös ei kuitenkaan kerro mitään siitä, onko yleisöjen eriytyminen mahdollisesti viime vuosina voimistunut laajemman yhteiskunnallisen eriarvoistumiskehityksen seurauksena.

Tarkastelemalla eri sosiodemografisten ryhmien luottamussuhdetta mediaan ja siinä tapahtuneita muutoksia oma tutkimuksemme valottaa osaltaan kysymystä yleisöjen eriytymisestä suomalaisessa mediahyvinvointivaltiossa 2010-luvulla. Havaintojemme mukaan median luotettavuutta ja journalismin suoriutumista koskevat käsitykset eivät ole merkittävästi eriytyneet sukupuolen, iän, asuinalueen tai koulutustason mukaan. Ammatti- ja työmarkkina-aseman perusteella jaettujen ryhmien kohdalla erot ovat hieman selvempiä, ja ne ovat myös osin kasvaneet. Havaitsimme erityisesti työntekijöiden sekä työttömien luottamuksen heikentyneen varsin voimakkaasti vuodesta 2007, ja näiden ryhmien kuva uutismediasta näyttäytyikin jo huomattavasti kielteisempänä verrattuna ylempiin toimihenkilöihin.

Kokonaisuutena niin mediaa kohtaan ilmaistun luottamuksen suora kuin epäsuora tarkastelu antavat silti viitteitä siitä, että sosiodemografisten ryhmien eriytyminen suhteessa mediaan on ainakin toistaiseksi ollut varsin maltillista. Sekä mediaan luottavaisesti että epäluuloisesti suhtautuvia on kaikissa ryhmissä, eikä mikään yksittäinen ryhmä erotu dramaattisesti muista ainakaan kaikilla tarkastelemillamme mittareilla. On kuitenkin syytä huomioida, että johtopäätöksiin liittyy merkittävää epävarmuutta, sillä tarkastelemiemme kysely-

tutkimusten otannat poikkesivat toisistaan ja esimerkiksi työttömien osuus vastaajista oli vuonna 2007 hyvin pieni. Lisäksi on huomioitava, että havainnoimme mediayleisöjen eriytymistä vain varsin karkeilla ja rajallisilla sosiodemografisten ryhmien ulottuvuuksilla. Kokonaiskuva eriytymisestä voisi muuttua, mikäli eroja havainnoitaisiin esimerkiksi erilaisten vähemmistöryhmien tai kaupunkien ja maaseudun välillä tai vaikkapa suhteessa mediankäyttötapoihin. Jatkossa mediaan kohdistuvan luottamuksen tutkimuksessa onkin tarvetta monipuolisemmalle ja hienosyisemmälle ryhmien erittelylle.

Tuloksemme viittaavat siihen, että sosiodemografisesta taustasta riippumatta valtaosa mediaa kohtaan epäluottamusta ilmaisevista samastui 2010-luvun lopulla puoluepoliittisesti perussuomalaisiin. Tämä ei ollut hallitseva piirre epäluottamusta ilmaisevien joukossa vielä 2000-luvun lopulla, joten muutos on ollut varsin nopea. Perussuomalaisia kannattavien piirteeksi onkin tullut yhä selvemmin epäluuloinen suhtautuminen mediaan ja journalismiin. Hyödyntämiemme kyselytutkimusten poikkeavista otannoista johtuen myös tähän johtopäätökseen liittyy epävarmuutta, mutta se saa toisaalta vahvistusta muista viime vuosina toteutetuista kyselytutkimuksista (Pitkänen 2016; Haavisto 2019; Jallinoja ja Väliverronen 2021). Perussuomalaisten nousun myötä Suomessa voimistunut poliittinen polarisoituminen näyttää siten ilmenevän myös eri puolueiden äänestäjien kasvavana eriytymisenä suhtautumisessa mediaan.

Mediaympäristön muutoksilla voi osaltaan olla vaikutusta havaittuun yleisöjen eriytymiseen. Viime vuosina käytyä keskustelua sosiaalisesta mediasta ja verkossa tehokkaasti leviävistä valeuutisista on usein sävyttänyt huoli siitä, että ne nakertavat yleisöjen luottamusta mediaan yleisesti ja erityisesti ammattimaiseen uutisjournalismiin. Uutisten seuraamisella ja jakamisella sosiaalisessa mediassa onkin havaittu olevan yhteys heikompaan luottamukseen uutisia kohtaan (Park ym. 2020). Suomessa ei kuitenkaan voida ainakaan kyselytutkimusten valossa puhua mistään yleisestä luottamuksen heikkenemisestä sosiaalisen median aikakaudella. Sen sijaan yleisöjen kasvava luottamuspula näyttäisi pääsääntöisesti kohdistuvan nimenomaan sosiaaliseen mediaan itseensä eikä ammattimaisiin uutisorganisaatioihin (Reunanen 2020; Matikainen ym. 2020). Siitä huolimatta mediaympäristön muutokset ovat osaltaan voineet vaikuttaa havaitsemaamme luottamuksen eriytymiseen eritoten poliittisten ryhmien välillä. Etenkin verkon mahdollistamat vastamedian muodot perustuvat vastakkainasettelulle ja epäluottamukselle vakiintuneita uutismedioita kohtaan. Suomessa vastamedioita hallitsee myös usein kansallismielinen ja konservatiivinen agenda (Noppari ja Hiltunen 2018), ja siten ne tulevat lähelle monia perussuomalaisten kannattajia. Reunanen (2020, 27) onkin arvioinut, että viimeaikaiset muutokset uutisia kohtaan ilmaistussa luottamuksessa voivat kertoa siirtymästä ”kohti poliittisesti sitoutuneempaa ja arvoperustoiltaan eriytyneempää yhteiskuntaa ja mediakenttää”. Tällöin mediaa kohtaan ilmaistusta luottamuksesta on tullut yksi poliittisen ja ideologisen asemoitumisen ulottuvuus.

Skeptistä suhtautumista valtavirtamediaan on pidetty yhtenä niin sanotun populistisen maailmankuvan pilareista (Fawzi 2019; Krämer 2018), ja mediakritiikki sekä epäluulon lietsominen ”valtamediaa” kohtaan onkin usein tunnistettu populististen liikkeiden yhtenä viestinnällisenä strategiana (Herkman 2019; Niemi ja Houni 2018). Monien perussuomalaisten kannattajien heikkoa luottamusta voi siis osin pitää tuloksena puolueen onnistuneesta asemoitumisesta valtavirtamedian vastapuoleksi. Toisaalta on myös esitetty, että yleisöjen ilmaisema luottamus ilmentää osaltaan heidän käsitystään omasta asemastaan julki-

suudessa eli siitä, miten hyvin media ja journalismi edustavat heidän oman viiteryhmänsä arvoja, päämääriä ja yhteiskunnallisia näkemyksiä (ks. Coleman 2012). Tässä mielessä luottamus uutismediaan merkitsee jotain syvempää kuin pelkkää poliittis-ideologista kannanottoa. Luottamus mediaan – sen tasapuolisuuteen ja edustuksellisuuteen – voi heijastua kansalaisryhmien omanarvontuntoon ja halukkuuteen osallistua julkiseen keskusteluun ja kansanvallan toimintaan.

Lopuksi

Viime vuosina saadut erisuuntaiset tulokset suomalaisten luottamuksesta uutismediaan ja siinä tapahtuneista muutoksista kertovat osaltaan luottamuksen mittaamisen epävarmuudesta. Artikkelimme yhtenä tavoitteena onkin ollut täydentää suoraan ilmaistuja luottettavuusarvioita mittaavien kyselytutkimusten tuottamaa kuvaa kartoittamalla laajasti kansalaisten uutismediaa ja -journalismia koskevia käsityksiä. Kyselyaineistoamme ja tutkimuskirjallisuutta ristiin valottaen tunnistimme neljä uutismediaa kohtaan tunnetun luottamuksen osatekijää: käsitykset uutisjournalismin totuudenmukaisuudesta, tasapuolisuudesta, riippumattomuudesta vallankäyttäjistä sekä median kyvystä edistää demokraattista keskustelua. Vaikka katsomme, että tällainen luottamuksen epäsuora tarkastelu syventää ymmärrystä uutismediaan kohdistuvan luottamuksen luonteesta ja rakentumisesta, tutkimuksemme on avoin kritiikille osatekijöiden tunnistamiseen väistämättä liittyvästä sattumanvaraisuudesta. Lisäksi eri osatekijöitä ja selittäviä muuttujia voisi tutkia tilastollisesti vielä syvemmin, jolloin voitaisiin kontrolloida eri osatekijöiden keskinäinen vaikutus luottamukseen.

Emme siis väitä tarkastelemiemme osatekijöiden selittävän saatikka tyhjentävän luottamusta mediaan ilmiönä, ja myös muita mediaa ja journalismia koskevia käsityksiä olisi ollut mahdollista kartoittaa ja tulkita merkkeinä luottamuksesta (ks. esim. Engelke ym. 2019; Manninen 2019; Prochazka ja Schweiger 2019). Toisaalta mitään yleistä ja ajasta ja paikasta riippumatonta tapaa luottamuksen mittaamiseen tuskin on löydettävissä. Luottamuksessa on kyse odotuksiin vastaamisesta, ja median kohdalla on hyväksyttävä, että nämä odotukset ovat kontekstisidonnaisia, vaihtelevat yksilöllisesti ja voivat myös muuttua ajan myötä. Tämä asettaa ilmeisiä haasteita pitkittäistutkimuksille, ja jatkossa uutismediaan kohdistuvan luottamuksen tutkimuksessa olisikin syytä kehittää tapoja huomioida myös yleisöjen mahdollisesti muuttuvat odotukset (ks. myös Coleman 2012, 37).

Tässä tutkimuksessa olemme lähestyneet uutismediaa kohtaan ilmaistua luottamusta erityisesti kansalaisten ja ryhmien välisen eriytymisen näkökulmasta. Tällä tavoin artikkeli osallistuu laajempaan keskusteluun kansalaisten eriytymisen ja yhteiskunnallisia instituutioita kohtaan koetun luottamuksen välisistä kytköksistä (ks. Bäck ja Kestilä-Kekkonen 2019). Samalla keskittyminen kansalaisten eriytymiseen sivuuttaa kuitenkin luottamustutkimuksen toisen normatiivisen ulottuvuuden eli kysymyksen siitä, kuinka vahva ja laaja luottamus instituutioihin on demokratiassa ylipäänsä toivottavaa (Cappella 2002; Kestilä-Kekkonen ja Vento 2019). Vaikka luottamus tyypillisesti kytkeytyy kansalaisten osallistumiseen, myös kansalaisten epäluottamusta voidaan pitää keskeisenä ja välttämättömänä osana demokration toimintaa (Rosanvallon 2008). Poliittisiin instituutioihin kohdistuvaa epäluottamusta

tarkastelevat Korvela ja Vento (2021) huomauttavatkin, että siinä on analyttisesti eriteltävissä niin demokraattista osallistumista edistäviä kuin sitä heikentäviä muotoja.

Mediatutkimuksen alalla epäluottamuksen demokraattinen merkitys kytkeytyy ilmeisimmin keskusteluun yleisöjen kriittisen medialukutaidon vahvistamisesta (esim. Herkman 2007). Tällöin ihanteeksi asettuu kriittinen kansalainen, joka kykenee arvioimaan erilaisia tiedonintressejä ja tarvittaessa myös epäilemään tiedon auktoriteetteja. Yhdenlaisena kansalaisosallistumisen muotona on etenkin sosiaalisen median aikakaudella korostunut uutisten jakaminen ja kommentointi, ja sen on havaittu olevan kytköksissä nimenomaan vähäiseen luottamukseen uutisia kohtaan (Fletcher ja Park 2017). Mikäli luottamuksen puute liittyy kokemukseen siitä, etteivät omat näkemykset ja intressit tule mediajulkisuudessa edustetuiksi, epäluottamus voi siis vahvistaa kansalaisten halua tuoda esiin omia näkemyksiään verkossa. Samalla vähäinen luottamus valtavirran uutismediaan saattaa edistää myös muunlaista poliittista osallistumista (Ardèvol-Abreu, Hooker ja Gil de Zúñiga 2018). Toisaalta yleisöjen kyynistymiseen, vetäytymiseen tai radikalisoitumiseen johtavat epäluottamuksen muodot voivat heikentää demokratian toimintaedellytyksiä (Korvela ja Vento 2021). Media-luottamusta koskevassa tutkimuksessa onkin jatkossa tilausta hienosyisemmille analyyseille luottamuksen ja epäluottamuksen erilaisista muodoista ja niiden kytköksistä median käyttöön ja demokraattiseen osallistumiseen. Hyödyntämämme lähestymistapa luottamuksen osatekijöihin ja siten uutismediaan kohdistuvien odotusten huomioiminen tarjoaa yhden tavan syventää ymmärrystä myös mediaan kohdistuvasta epäluottamuksesta ilmiönä.

Rahoitus

Artikkeli pohjaa Helsingin Sanomain Säätiön rahoittamaan tutkimushankkeeseen Tunteet pelissä: Median auktoriteetti ja yleisön luottamus (2019–2020).

Kirjallisuus

- Alkula, Tapani, Pöntinen, Seppo ja Ylöstalo, Pekka. 2002. *Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät*. Helsinki: Sanoma Pro.
- Ardèvol-Abreu, Alberto ja Homero Gil de Zúñiga. 2017. "Effects of Editorial Media Bias Perception and Media Trust on the Use of Traditional, Citizen, and Social Media News." *Journalism and Mass Communication Quarterly* 94 (3): 703–724. <https://doi.org/10.1177/1077699016654684>.
- Ardèvol-Abreu, Alberto, Catherine Hooker ja Homero Gil de Zúñiga. 2018. "Online news creation, trust in the media, and political participation: Direct and moderating effects over time." *Journalism* 19 (5): 611–631. <https://doi.org/10.1177/1464884917700447>.
- Ariely, Gal. 2015. "Trusting the Press and Political Trust: A Conditional Relationship." *Journal of Elections, Public Opinion and Parties* 25 (3): 351–367. <https://doi.org/10.1080/17457289.2014.997739>.
- Bennett, Stephen Earl, Staci L. Rhine, Richard S. Flickinger ja Linda L.M. Bennett. 1999. "'Video malaise' revisited: Public trust in the media and government." *Harvard International Journal of Press/Politics* 4 (4): 8–23. <https://doi.org/10.1177/1081180X9900400402>.
- Bergh, Andreas ja Christian Bjørnskov. 2013. "Trust, welfare states and income equality: What causes what?" IFN Working Paper 994. Stockholm: Research Institute of Industrial Economics.
- Bruns, Axel. 2019. *Are filter bubbles real?* Cambridge: Polity Press.
- Bäck, Maria. 2019. "Sosiaalisen luottamuksen merkitys ja yhteys poliittiseen luottamukseen." Teoksessa *Poliittinen ja sosiaalinen luottamus: Polut, trendit ja kuilut*, toimittaneet Maria Bäck ja Elina Kestilä-Kekkonen, 80–94. Helsinki: Valtiovarainministeriö.
- Bäck, Maria ja Elina Kestilä-Kekkonen, toim. 2019. *Poliittinen ja sosiaalinen luottamus: Polut, trendit ja kuilut*. Helsinki: Valtiovarainministeriö.

- Cappella, Joseph. 2002. "Cynicism and Social Trust in the New Media Environment." *Journal of Communication* 52 (1): 229–241. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2002.tb02541.x>.
- Cavén, Tina. 2018. "Voiko mediaan luottaa?" *Yle.fi*, 30.12.2018. Luettu 1.12.2021. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2018/12/30/voiko-mediaan-luottaa>.
- Chalmers, Hanna. 2019. "In media we trust? How our views of the media are changing." Ipsos Research Centre. Luettu 11.2.2022. https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/publication/documents/2019-01/ipsos_views_in_media_we_trust_web.pdf.
- Christians, Clifford, Theodore Glasser, Denis McQuail, Kaarle Nordenstreng ja Robert White. 2009. *Normative Theories of the Media: Journalism in Democratic Societies*. Urbana: University of Illinois Press.
- Coleman, Stephen. 2012. "Believing the news: From sinking trust to atrophied efficacy." *European Journal of Communication* 27 (1): 35–45. <https://doi.org/10.1177/0267323112438806>.
- Coleman, Stephen, Anthony Scott ja David Morrison. 2009. *Public trust in the news: a constructivist study of the social life of the news*. Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism.
- Dahlgren, Peter. 2018. "Media, knowledge and trust: The deepening epistemic crisis of democracy." *Javnost* 25 (1–2): 20–27. <https://doi.org/10.1080/13183222.2018.1418819>.
- Dubois, Elizabeth and Grant Blank. 2018. "The echo chamber is overstated: the moderating effect of political interest and diverse media." *Information, Communication & Society* 21 (5): 729–745. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2018.1428656>.
- Duca, John ja Jason Saving. 2017. "Income inequality, media fragmentation, and increased political polarization." *Contemporary Economic Policy* 35 (2): 392–413. <https://doi.org/10.1111/coep.12191>.
- Edelman. 2021. Edelman Trust Barometer. Luettu 2.12.2021. <https://www.edelman.com/trust/2021-trust-barometer>.
- Engelke, Katherine, Valerie Hase ja Florian Wintterlin. 2019. "On measuring trust and distrust in journalism: Reflection of the status quo and suggestions for the road ahead." *Journal of Trust Research* 9 (1): 66–86. <https://doi.org/10.1080/21515581.2019.1588741>.
- Enli, Gunn ja Trine Syvertsen. 2020. "The media welfare state: Why such a concept, what is it used for, does it have a future?" *Nordic Journal of Media Studies* 2 (1): 37–45. <https://doi.org/10.2478/njms-2020-0004>.
- Eurobarometri. 2009. *Kansalaismielipide Euroopan Unionissa - kansallinen raportti*. Brysseli: Euroopan komissio.
- Eurobarometri. 2019. *Kansalaismielipide Euroopan Unionissa - kansallinen raportti*. Brysseli: Euroopan komissio.
- Fawzi, Nayla. 2019. "Untrustworthy news and the media as 'enemy of the people?' How a populist worldview shapes recipients' attitudes toward the media." *The International Journal of Press/Politics* 24 (2): 146–164. <https://doi.org/10.1177/1940161218811981>.
- Fisher, Caroline, Terry Flew, Sora Park, Jee Young Lee ja Uwe Dulleck. 2021. "Improving trust in news: Audience solutions." *Journalism Practice* 15 (10): 1497–1515. <https://doi.org/10.1080/17512786.2020.1787859>.
- Fletcher, Richard ja Sora Park. 2017. "The impact of trust in the news media on online news consumption and participation." *Digital Journalism* 5 (10): 1281–1299. <https://doi.org/10.1080/21670811.2017.1279979>.
- Gaziano, Cecilie ja Kristin McGrath. 1986. "Measuring the concept of credibility." *Journalism Quarterly* 63 (3): 451–462. <https://doi.org/10.1177/107769908606300301>.
- Grönlund, Kimmo ja Hanna Wass, toim. 2016. *Poliittisen osallistumisen eriytyminen: Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Gärtner, Svenja ja Svante Prado. 2016. "Unlocking the social trap: Inequality, trust and the Scandinavian welfare state." *Social Science History* 40 (1): 33–62. <https://doi.org/10.1017/ssh.2015.80>.
- Haavisto, Ilkka. 2019. *Politiikan pudotus*. EVA-arvio 15. Helsinki: Elinkeinoelämän valtuuskunta.
- Hallin, Daniel ja Paolo Mancini. 2004. *Comparing media systems*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hanitzsch, Thomas, Arjen Van Dalen ja Nina Steindl. 2018. "Caught in the nexus: A comparative and longitudinal analysis of public trust in the press." *International Journal of Press/Politics* 23 (1): 3–23. <https://doi.org/10.1177/1940161217740695>.
- Herkman, Juha. 2007. *Kriittinen mediakasvatus*. Tampere: Vastapaino.
- Herkman, Juha. 2009. "The structural transformation of the democratic corporatist model: The case of Finland." *Javnost* 16 (4): 73–90. <https://doi.org/10.1080/13183222.2009.11009015>.
- Herkman, Juha. 2019. *Populismien aika*. Tampere: Vastapaino.
- Im, Zhen, Anu Kantola, Timo Kauppinen ja Hanna Wass. 2019. *Neljän kuplan kansa: Miten suomalaiset äänestävät? Kansalaisuuden köylut ja kuplat, 5/2019*. Valtiotieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto.
- Isotalo, Veikko, Peter Söderlund ja Åsa von Schoultz. 2020. "Polarisoituu kohti politiikka Suomessa? Puolueiden äänestäjäkuntien arvosuoritukset 2003–2019." Teoksessa *Politiikan ilmastonmuutos: Eduskuntavaalitutkimus 2019*, toimittaneet Sami Borg, Elina Kestilä-Kekkonen ja Hanna Wass, 288–306. Helsinki: Oikeusministeriö.

- Jacob, Nikolaus Georg Edmund. 2010. "No alternatives? The relationship between perceived media dependency, use of alternative information sources, and general trust in mass media." *International Journal of Communication* 4: 589–606. <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/615>.
- Jallinoja, Piia ja Esa Välvörrönen. 2021. "Suomalaisten luottamus instituutioihin ja asiantuntijoihin COVID-19-pandemiassa." *Media & viestintä* 44 (1): 1–24. <https://doi.org/10.23983/mv.107298>.
- Jungar, Jonas. 2019. *A Finnish case study: declining trust in media in a traditionally consensual and stable society*. Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism.
- Karppinen, Kari, Johanna Jääsaari ja Ullamaija Kivikuru. 2010. *Media ja valta kansalaisten silmin*. SSKH Notat 2/2010. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Kestilä-Kekkonen, Elina ja Isak Vento. 2019. "Poliittinen luottamus - käsitteet, teoriat ja mittaaminen." Teoksessa *Poliittinen ja sosiaalinen luottamus: Polut, trendit ja kuilut*, toimittaneet Maria Bäck ja Elina Kestilä-Kekkonen, 18–34. Helsinki: Valtiovarainministeriö.
- Kiljunen, Pentti. 2019. *Tiedebarometri 2019*. Helsinki: Tieteen tiedotus ry.
- Kohring, Matthias ja Jörg Matthes. 2007. "Trust in news media: development and validation of a multidimensional scale." *Communication Research* 34 (2): 231–252. <https://doi.org/10.1177/0093650206298071>.
- Korvela, Paul-Erik ja Isak Vento. 2021. "Luottamuksen kääntöpuoli: Poliittisen epäluottamuksen typologia ja teoreettinen viitekehys." *Politiikka* 63 (1): 7–27. <https://doi.org/10.37452/politiikka.97361>.
- Krämer, Benjamin. 2018. "Populism, media, and the form of society." *Communication Theory* 28 (4): 444–465. <https://doi.org/10.1093/ct/qtyo17>.
- Köhler, Andreas ja Kim Otto. 2018. "The impact of the European debt crisis on trust in the media." Teoksessa *Trust in Media and Journalism*, toimittaneet Kim Otto ja Andreas Köhler, 93–110. Wiesbaden: Springer.
- Lindell, Johan ja Jan Fredrik Hovden. 2018. "Distinctions in the media welfare state: Audience fragmentation in post-egalitarian Sweden." *Media, Culture & Society* 40 (5): 639–655. <https://doi.org/10.1177/0163443717746230>.
- Manninen, Ville. 2019. *Trust and trustworthy sourcing in Finnish online journalism: Divergences in audience expectations and journalists' practices*. Jyu Dissertations 150. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Matikainen, Janne, Markus Ojala, Minna Horowitz ja Johanna Jääsaari. 2020. *Media ja yleisön luottamuksen ulottuvuudet: instituutiot, journalismi ja mediasuhde*. Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta. Luettu 9.2.2022. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/319153/hy_tunteet_pelissa_raportti.pdf.
- Mattila, Maija, toim. 2020. *Eriarvoisuuden tila Suomessa 2020*. Helsinki: Kalevi Sorsa -säätiö.
- Meyer, Philip. 1988. "Defining and measuring credibility of newspapers: Developing an index." *Journalism Quarterly* 65 (3): 567–574. <https://doi.org/10.1177/107769908806500301>.
- Müller, Jan. 2013. *Mechanisms of trust: News media in democratic and authoritarian regimes*. Frankfurt: Campus Verlag.
- Newman, Nic ja Richard Fletcher. 2017. *Bias, bullshit and lies: audience perspectives on low trust in the media*. Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism.
- Newman, Nic, Richard Fletcher, Anne Schulz, Simge Andi ja Rasmus Kleis Nielsen. 2020. *Reuters Institute Digital News Report 2020*. Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism.
- Niemi, Kaius. 2019. "Olellaista on ymmärtää, miten luotettavuus rakentuu." Teoksessa *Uutismedia verkossa 2019*, toimittanut Esa Reunanen, 33. Tampere ja Helsinki: Journalismien, viestinnän ja median tutkimuskeskus COMET ja Media-alan tutkimussäätiö.
- Niemi, Mari K. ja Topi Houni. 2018. Viettelevä, vastakkainasettelevä, vihainen: Kuinka populismi haastaa journalismia? Teoksessa *Media ja populismi: Työkaluja kriittiseen journalismiin*, toimittaneet Mari K. Niemi ja Tapio Houni, 10–30. Tampere: Vastapaino.
- Nieminen, Hannu. 2019. "Inequality, social trust and the media: Towards citizens' communication and information rights." Teoksessa *Digital media inequalities: Policies against divides, distrust and discrimination*, toimittanut Josef Trappel, 43–66. Gothenburg: Nordicom.
- Noppari, Elina ja Ilmari Hiltunen. 2018. Populistinen vastamedia eliittejä haastamassa. Teoksessa *Media ja populismi: Työkaluja kriittiseen journalismiin*, toimittaneet Mari K. Niemi ja Tapio Houni, 236–272. Tampere: Vastapaino.
- Ojala, Markus. 2021. "Is the age of impartial journalism over? The neutrality principle and audience (dis)trust in mainstream news." *Journalism Studies* 22 (15): 2042–2060. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2021.1942150>.
- Park, Sora, Caroline Fisher, Terry Flew ja Uwe Dulleck. 2020. "Global mistrust in news: The impact of social media on trust." *International Journal on Media Management*. <https://doi.org/10.1080/14241277.2020.1799794>.
- Pitkänen, Ville. 2016. "Vihreät tyytyväisiä mediaan, perussuomalaiset pettyneitä." *Uusi Suomi Puheenvuoro*, 16.6.2016. Luettu 11.2.2022. <https://puheenvuoro.uusisuomi.fi/viipepister/218550-vihreat-tyytyvaisia-mediaan-perussuomalaiset-pettyneita/>.

- Prochazka, Fabian ja Wolfgang Schweiger. 2019. "How to measure generalized trust in news media? An adaptation and test of scales." *Communication Methods and Measures* 13 (1): 26–42. <https://doi.org/10.1080/19312458.2018.1506021>.
- Pullinen, Jussi. 2017. "Myytti, jota hoetaan mediasta vaikka se ei ole totta: Kansa ei enää luota perinteiseen mediaan." *Medium.com*, 1.8.2017. Luettu 11.2.2022. <https://medium.com/@jussipullinen/myytti-jota-hoetaan-mediasta-kansa-ei-en%C3%A4%C3%A4-luota-perinteiseen-mediaan-b3035cfd26co>.
- Reunanen, Esa (toim.). 2020. *Uutismedia verkossa 2020*. Tampere ja Helsinki: Journalismin, viestinnän ja median tutkimuskeskus COMET ja Media-alan tutkimussäätiö.
- Reunanen, Esa (toim.). 2021. *Uutismedia verkossa 2021*. Tampere ja Helsinki: Journalismin, viestinnän ja median tutkimuskeskus COMET ja Media-alan tutkimussäätiö.
- Rosanvallan, Pierre. 2008. *Vastademokratia: Poliittika epäluulon aikakaudella*. Tampere: Vastapaino.
- Spoehr, Dominic. 2017. "Fake news and ideological polarization: Filter bubbles and selective exposure on social media." *Business Information Review* 34 (3): 150–160. <https://doi.org/10.1177/0266382117722446>.
- Strömbäck, Jesper, Yariv Tsfati, Hajo Boomgaarden, Alyt Damstra, Elina Lindgren, Rens Vliegthart ja Torun Lindholm. 2020. "News media trust and its impact on media use: Toward a framework for future research." *Annals of the International Communication Association* 44 (2): 139–156. <https://doi.org/10.1080/23808985.2020.1755338>.
- Sunstein, Cass. 2017. *#Republic: Divided democracy in the age of social media*. Princeton: Princeton University Press.
- Syvetsen, Trine, Gunn Enli, Ole Mjøs ja Hallvard Moe. 2014. *The media welfare state: Nordic media in the digital era*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- TAT. 2013. "Kansan arvot -tutkimus: Suomalaisten luottamus mediaan rapisemassa." *Tat.fi*, 19.6.2013. Luettu 2.12.2021. <https://www.tat.fi/kansan-arvot-tutkimus-suomalaisten-luottamus-mediaan-rapisemassa/>.
- TAT. 2018. *Kansan arvot 2018*. Helsinki: Taloudellinen tiedotustoimisto. Luettu 2.12.2021. <https://www.tat.fi/wp-content/uploads/2018/12/Kansan-arvot-2018-tutkimusraportti-avainhavainnot.pdf>.
- Tsfati, Yariv ja Joseph Cappella. 2005. "Why do people watch news they do not trust? The need for cognition as a moderator in the association between news media skepticism and exposure." *Media Psychology* 7 (3): 251–271. https://doi.org/10.1207/S1532785XMEP0703_2.
- Yale, Robert, Jakob Jensen, Nick Carcioppolo, Ye Sun ja Miao Liu. 2015. "Examining first- and second-order factor structures for news credibility." *Communication Methods and Measures* 9 (3): 152–169. <https://doi.org/10.1080/19312458.2015.1061652>.